

In lage struwelen van grauwe wilg, kruipwilg, riet en duinroosje vinden konijnen hun dekking (foto: Marc Janssen).

Het Botgat

Grijze duinen met konijnen en tapuiten bij de vleet

FRANS BUISSINK

In de kop van Noord-Holland ligt een merkwaardig duinlandschap. Wie langs het binnenduin richting Den Helder reist, krijgt voorbij het Zwanenwater het gevoel de laatste echte duinen gezien te hebben. Het gebied wordt smaller. Over blijft een enkele rij hoge, kunstmatige nollen, aangelegd om het dorp Callantsoog te beschermen tegen de Noordzee.

Die smalle strook duinen, de Noordduinen genoemd, strekt zich in noordelijke richting uit tot aan de Donkere Duinen bij Den Helder. Ze zien er weinig uitnodigend uit, erg kaal. Je kan denken dat hun betekenis beperkt is tot zeewering. Er lijkt niet veel meer te groeien dan mos en hier en daar wat helm. De natuurwaarden blijken echter enorm groot. Bovendien hebben deze Noordduinen het predikaat Aardkundig Monument gekregen. Landschap Noord-Holland heeft zich dan ook met grote gretigheid opgeworpen als hoeder van deze Noordduinen. Afgelopen juni was het groot feest: eindelijk verkreeg deze stichting de laatste stukken Noordduinen, want Domeinen droeg Botgat en Falga over aan Landschap Noord-Holland. Dit waren schietterreinen van Defensie, samen 82 hectare. Vooral het ongeveer zestig hectare grote Botgat is bijzonder. Beheerder Do van Dijk wordt direct enthousiast als je hem vraagt, wat er nu zo speciaal is aan Botgat. “Dit zijn grijze duinen. Die vind je bijna nergens meer ter wereld. Ze worden kaal en open gehouden door konijnen. Waar vind je nog duinen in Nederland waar ko-

nijnen zoveel invloed hebben op het landschap? En waar vind je een plek met zoveel tapuiten? In die malle, smalle strook Noordduinen broedden dit jaar maar liefst 55 paartjes, zo langzamerhand bijna de helft van de hele Nederlandse populatie. Zeventig tot tachtig procent van deze tapuiten zit in Botgat en Falga.”

Botgat ligt bij het vriendelijke kustplaatsje Groote Keeten, dat sinds kort zijn bijdrage levert aan de wereldeconomie met een paar kolossale toeristenflats. Een wandeling door het terrein brengt je van de ene verbazing naar de andere, vooral als je naar de grond blijft kijken. Wat uit de verte een golvende helmvlaakte leek, blijkt een open, losse vegetatie van kleine soorten op een dek van kalkarm zand: buntgras, schapenzuring, schermhavikskruid, zandzegge, zandblauwtje, rolklaver, mannetjesereprijs, kruipend stalkruid en een enkel takje kraaiheide. Het is maar een greep uit de veelheid van soorten. Zomersneeuw en rendiermossen zorgen voor de grijze accenten. Overal, maar werkelijk overal liggen konijnenkeutels, en ook vossendrollen vol konijnenbont. Veel oosthellingen zijn volledig verbouwd tot konijnflat. Het duin lijkt een gatenkaas.

De valleien

Nog interessanter wordt de bodem als je al wandelend verzeild raakt in de valleitjes. De duinen hier kennen aanzienlijke hoogteverschillen met aan de landkant nollen van acht-

Veel oosthellingen zijn volledig verbouwd tot konijnflat, gelukkig geen toeristenflat. Konijnenholen gelukkig geen golfholes (foto: Frans Buissink).

tien meter en hoger. Ook in de zeereep zijn de duinen de laatste jaren hoog opgestoven. Het is een van de weinige plekken waar de zandduinen in rap tempo zeewaarts aangroeien, met spannende stuifgaten en dynamische paraboolduinen. Daartussenin ligt een vallei, waar de zee bij de februaristorm van 1953 nog binnenspoelde. Om het achtergelegen defensiecomplex te beschermen is een deel van de vallei in beslag genomen door een hoge, rechte zanddijk, overigens een druk bewoond tapuitenbolwerk. Aan de oostkant ligt ook nog een grazig polder-tje, dat nog door boeren wordt gepacht. Waarschijnlijk lag hier ooit een botgat, een drinkplaats voor het vee. Kortom, gradiënten genoeg om het een flink aantal plantensoorten naar de zin te maken.

De vallei biedt zo ongeveer alles wat je mag verwachten in natte duinen: van watervanell tot tormentil, maar ook wolfsfoot, krielparnassia, aardbeiklaver, strandduizendguldenkruid en moeraswespenorchis. Her en der liggen er lage struwelen van grauwe wilg, kruipwilg met wat eikvaren, riet en duinroosje. Daar vinden konijnen hun dekking, en heggenmussen, winterkoningen, sprinkhaanzangers en roodborsttapuiten hun nestgelegenheid. Tapuiten bezetten de konijnenholen en de bontbekplevier broedt op de grindbaan tussen de schietplateaus. Het Botgatgebied is nog niet volledig geïnventariseerd, maar heidelibel, icarusblauwtje en heidevlinder worden er geregeld gezien en overal vliegt er de strandzandlooper voor je uit.

Konijnen ouderwets talrijk

Waardoor de konijnenpopulatie hier zo welig tiert en geen last lijkt te hebben gehad van epidemieën, is niet geheel duidelijk te verklaren.

Marijke Drees, die al enige tijd een onderzoek leidt aan de konijnen van de Noordkop, heeft wel een sterk vermoeden. Ze denkt dat het succes van virussen in een grote populatie betrekkelijk klein

is. Immuniteit wordt snel opgebouwd, want die wordt door veel moeders doorgegeven aan veel jongen. Maar dat verklaart nog niet waardoor de populatie nu juist in dit duingebied zo groot is. Marijke geeft toe dat er iets van een cirkelredenering in zit. Er zijn veel konijnen, doordat de vegetatie laag is gebleven door de vraat van die vele konijnen. Iets voor een nader onderzoek. Dit konijnen- en tapuitenduin had een briljante toekomst kunnen hebben als golfterrein. Toen defensie een aantal jaren geleden te kennen gaf hier niet langer meer te willen oefenen, begon de fantasiemachine van de recreatiesector op volle toeren te draaien. Er ligt al een ontsluitingsweg, een prachtig stuk vlak beton en een vuurleidinggebouw dat als uitkijk dienst zou kunnen doen. Allemaal resten van de schietplateaus. Hier trokken radiografisch bestuurd vliegtuigjes een doel achter zich aan; een luchtdoelschutter kon erop oefenen. Dat gebeurt tegenwoordig in het buitenland.

Hoe in te richten?

Nu krijgt Landschap Noord-Holland de taak om het gebied terug te geven aan de natuur. Dat lijkt simpeler dan het is. Do van Dijk weet nog niet precies op welke wijze: "Hoe verwijder je een betonnen plateau van drie hectare en dertig centimeter dik. Ga je dat plateau dan ook een duinreliëf geven? Met bulldozers? Nee toch. Verder is het regel in dit gebied dat geen zand van noord naar zuid mag worden gebracht en evenmin van west naar oost. Daarnaast zou het Landschap het gebied graag willen ontsluiten voor de natuurliefhebber. Maar waar je ook een wandelpad aanlegt, de natuur gaat er niet op vooruit. Onderzoek heeft uitgewezen dat tapuiten storinggevoelig zijn tot een afstand van veertig tot vijftig meter. We moeten echt heel goed nadenken over hoe we dit gevoelige Botgat gaan beheren."

FRANS BUISSINK IS FREELANCE AUTEUR VOOR LANDSCHAP NOORD-HOLLAND

Schietbaan: Hoe verwijder je een betonnen plateau van drie hectare en dertig centimeter dik? (foto: Frans Buissink).

